

AVROPA İTTİFAQI

İNSAN HÜQUQLARI

**Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin ləğv edilməsi
üzrə Komitənin və Əlilliyi olan şəxslərin
hüquqları üzrə Komitənin Azərbaycan üzrə
Yekun Müşahidələrinin Seçmə Topplusu**

Bu nəşr Avropa İttifaqı və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarlığının maliyyə dəstəyi hesabına tərcümə edilərək dərc olunmuşdur. Bu nəşrin müəllifi Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarlığıdır. Bu nəşrdə istifadə olunan məzmun və material heç bir halda Avropa İttifaqının mövqeyini əks etdirmir.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarlığı bu vəsaitin redaktə edilməsində dəstəyinə görə Azərbaycan Respublikasının Ombudsman Aparatına dərin təşəkkürünü bildirir.

AVROPA İTTİFAQI

MÜNDƏRİCAT:

Giriş	2
Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin ləğv edilməsi üzrə Komitənin Azərbaycanın təqdim etdiyi beşinci dövri hesabat üzrə yekun müşahidələri	3
Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları üzrə Komitənin Azərbaycanın təqdim etdiyi ilkin hesabat üzrə yekun müşahidələri	23

Giriş

Bu vəsait Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin ləğv edilməsi üzrə Komitənin və Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları üzrə Komitənin Azərbaycanın təqdim etdiyi dövrü hesabatlar üzrə qəbul etdikləri Yekun Müşahidələri təqdim edir.

Müvafiq insan hüquqlarına dair Müqavilə Qurumları (Komitələri) tərəfindən dərc edilən Yekun Müşahidələr Birləşmiş Millətlər Təşkilatının insan hüquqları müqavilələrinin üzv Dövlətlər tərəfindən icrasını qiymətləndirən ən əsas sənədlərdəndir. Yekun müşahidələr müvafiq insan hüquqları müqavilələrinin icra edilmə vəziyyətinə dair müşahidələr və tövsiyələr irəli sürməklə insan hüquqları müqavilələrinin daha yaxşı həyata keçirilməsinə xidmət göstərir.

**Qadınlara qarşı
ayrı-seçkiliyin ləğv edilməsi
üzrə Komitənin
Azərbaycanın təqdim etdiyi
beşinci dövrü hesabat üzrə
yekun müşahidələri**

Qadınlara qarşı ayrı- seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi üzrə Konvensiya

Paylanma: Ümumi
12 mart 2015-ci il

Əsli: İngilis dili
Qeyri-rəsmi
tərcümə

Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin ləğv edilməsi üzrə Komitə

Azərbaycanın beşinci dövrü hesabatı üzrə Yekun Müşahidələr

1. Komitə 18 fevral 2015-ci il tarixində (bax: CEDAW/C/SR.1279 və 1280) çağırdığı 1279-cu və 1280-ci iclaslarında Azərbaycanın beşinci dövrü hesabatını (CEDAW/C/AZE/CO/5) nəzərdən keçirmişdir. Komitəni maraqlandıran məsələlərin və sualların siyahısı CEDAW/C/AZE/Q/5, Azərbaycanın cavabları isə CEDAW/C/AZE/Q/5/Add.1 sənədində əks olunub.

A. Giriş sözü

2. Komitə Dövlət tərəfindən beşinci dövrü hesabatın təqdim olunmasını yüksək qiymətləndirir. O, həmçinin sessiyadan əvvəl keçirilən iclas üçün işçi qrupu tərəfindən qaldırılmış məsələlər siyahısına və suallara Dövlət tərəfinin yazılı cavab verməsini yüksək qiymətləndirir. Komitə nümayəndə heyəti ilə konstruktiv dialoqu, müzakirələr zamanı Komitə tərəfindən şifahi qaldırılan suallara cavabların təmin edilməsini və daha ətraflı izahatların verilməsini alqışlayır.

Please recycle

3. Komitə Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri xanım Hicran Hüseynovanın rəhbərlik etdiyi və 6 Nazir müavinindən (Daxili İşlər, Səhiyyə, Əmək və Sosial Müdafiə, İqtisadiyyat və Sənaye, Gənclər və İdman, Təhsil və Dövlət Statistika Komitəsinin sədr müavinindən) ibarət yüksək səviyyəli Dövlət nümayəndə heyətinin iştirakını yüksək qiymətləndirir; eyni zamanda, Ədliyyə, Xarici İşlər və Maliyyə nazirlikləri, eləcə də Azərbaycanın Cenevrədə Birləşmiş Millətlər Təşkilatı yanında daimi nümayəndələri də qatılmışdırlar.

B. Müsbət məqamlar

4. Komitə 2009-cu ildə Dövlət tərəfinin təqdim etdiyi dördüncü dövrü hesabatın (CEDAW/C/AZE/CO/4) müzakirəsindən sonra qanunvericiliyin islahatları sahəsində əldə olunan tərəqqini, xüsusilə, aşağıda sadalanan qanunların qəbulunu alqışlayır:

(a) 2011-ci ildə Ailə Məcəlləsinə edilən dəyişikliklər, xüsusilə minimal nikah yaşının qadın və kişilər üçün 18 yaşa çatdırılması;

(b) 2011-ci ildə insan alverini, habelə istəkdən kənar və erkən nikahlarla əlaqədar hallara görə cinayət təqibini nəzərdə tutan müddəaların (m. 176-1);

(c) 2010-cu ildə Məişət Zorakılığının qarşısının alınması haqqında Qanun

5. Komitə qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin aradan qaldırılması prosesinin sürətləndirilməsi və aşağıdakı qəbul olunan sənədlər vasitəsilə gender bərabərliyinin təşviqi məqsədi ilə institusional və siyasi çərçivənin təkmilləşdirilməsi istiqamətində Dövlət tərəfinin səylərini alqışlayır:

(a) İnsan alveri qurbanı olmuş uşaqların sosial reabilitasiyası və cəmiyyətə reintegrasiyası üzrə Dövlət Proqramı, 2014-cü il;

(b) Müasir kontrasepsiya vasitələri əlçatanlığını mümkün edən Səhiyyə Nazirliyinin 2014-2020-ci illər üzrə Strateji Planı, 2014-cü il;

(c) 2012-ci ildə qəbul olunan və gender bərabərliyini müxtəlif istiqamətlər üzrə məqsədə çevirən "Azərbaycan: Gələcəyə Baxış 2020", inkişaf strategiyası;

(d) İnsan alverinə qarşı mübarizə haqqında üçüncü Milli Fəaliyyət Planı (2014-2018).

6. Komitə əvvəlki hesabatın nəzərdən keçirdildiyi vaxtdan sonrakı dövr ərzində Dövlətin aşağıdakı beynəlxalq və regional sənədləri ratifikasiya etməsini və ya onlara qoşulmasını alqışlayır:

a) Beynəlxalq Əmək Təşkilatının kişi və qadın işçilər - ailə vəzifələri olan işçilər üçün bərabər imkanlar və bərabər rəftar haqqında 156 nömrəli (1981) Konvensiyası; və

b) BƏT-in Analığın Mühafizəsi Haqqında 183, 2000 nömrəli Konvensiyasının Yenidən Baxılmış versiyası, 2011-ci il.

C. Prinsipial narahatlıq doğuran sahələr və tövsiyələr

Milli Məclis

7. Komitə Konvensiya tələblərinin (2010-cu ildə, millət vəkili ilə əlaqədar Komitənin qırx beşinci iclasında qəbul edilən bəyanata baxın) tam icrasının təmin olunması istiqamətində qanunverici hakimiyyətinin mühüm rolunu vurğulayır. O, Milli Məclisi öz mandatına uyğun olaraq Konvensiya üzrə növbəti hesabat dövrünə gədər mövcud yekun müşahidələrin icrası ilə bağlı zəruri tədbirlər həyata keçirməyə dəvət edir.

Konvensiyanın və Fakultativ Protokolun Təşviqi

8. Komitə Azərbaycan tərəfinin Məsələlər siyahısına verdiyi cavabda göstərilən, Gəncə Appelyasiya Məhkəməsinin Əhmədov və Məmmədov işləri üzrə verdiyi 2 qətnamədə Konvensiyaya istinad edilməsini qeyd edir. Eyni zamanda, o, Konvensiya müddələrinin təşviqi işinin olmamasından və birbaşa tətbiqi ilə əlaqədar çatışmamazlıqların və milli məhkəmələrdə cinsi və gender əsaslı ayrı-seçkilik halları ilə əlaqədar bir neçə işin olmasından narahat olduğunu bildirir.

9. Komitə Dövlət tərəfinə aşağıdakıları tövsiyə edir:

- (a) Qadınlar arasında onların Konvensiyada və onun Fakultativ Protokolunda təsbit olunmuş hüquqları barədə məlumatlılığı artırılmaq;**
- (b) Cinsi və gender əsaslı ayrı-seçkilik halları ilə əlaqədar müvafiq məhkəmə və kvazi-məhkəmə orqanlarına müraciət etməkdə qadınları ruhlandırmaq;**
- (c) Konvensiyaya uyğun olaraq onun müddələrinin milli qanunvericilikdə şərhini mümkün etmək üçün Konvensiyanın müddələrinə birbaşa istinad etmək/və yaxud onlara presedent kimi əsaslanmaq üçün Konvensiya, onun Fakultativ Protokolu, Komitənin Ümumi Tövsiyələri və fərdi şikayət və müraciətlər üzrə hakimlər, prokurorlar və vəkillər üçün hüquqi təhsil və potensialın gücləndirilməsi proqramlarını daha da genişləndirmək.**

Sülh prosesində qadınların iştirakı

10. Komitə sülhməramlı təşəbbüslərdə daha çox qadının cəlb olunması işində Dövlət tərəfinin səylərini yüksək qiymətləndirir və bunun üçün Cənubi Qafqaz Qadınlarının Regional Konqresinin yaradılmasını alqışlayır. Komitə Təhlükəsizlik Şurasının 1325 (2000) sayılı qətnaməsinin həyata keçirilməsi üçün milli fəaliyyət planının hazırlanmasının əhəmiyyətini Dövlət tərəfindən iştirak edən nümayəndə heyəti tərəfindən tanınmasını alqışlayır. Komitə Milli Fəaliyyət Planının qəbul edilməsi üçün heç bir zaman çərçivəsinin təyin olunmamasından təəssüf edir.

11. Komitə qadın təşkilatlarının nümayəndələri ilə əməkdaşlıq şəraitində Təhlükəsizlik Şurasının 1325 (2000) sayılı qətnaməsinin həyata keçirilməsi üçün Milli fəaliyyət planının yaradılması və qəbul edilməsi üçün aydın vaxt çərçivəsinin təyin olunmasına çağırır, və:

- (a) TŞ-nın 1820 (2008), 1888 (2009), 1889 (2009) və 2122 (2013) sayılı qətnamələrində, eləcə də münaqişələrin qarşısının alınması, münaqişə zamanı və münaqişədən sonrakı vəziyyətlərdə qadınlarla əlaqədar 30 (2013) sayılı Baş Tövsiyədə əks olunan Təhlükəsizlik Şurasının qadınlar, sülh və təhlükəsizlik üzrə gündəliyinin bütün aspektlərini nəzərə almaq;**

- (b) Fərdi olaraq və ya beynəlxalq təşkilatların üzvləri kimi, münaqişələrin həlli prosesləri üzrə üçüncü dövlətlər tərəfindən irəli sürülən təşəbbüslər də daxil olmaqla, qadınların bütün sülh danışıqları səylərində danışıqları aparan və vasitəçi kimi iştirakını təmin etmək; və
- (c) Münaqişənin həlli və münaqişədən sonrakı siyasi proseslərdə onların effektiv iştirakını təmin etmək məqsədi ilə qadınlara liderlik təlimləri keçmək.

Məcburi köçkün qadın və qızlar

12. Komitə əksəriyyəti qadın və qızlar olan məcburi köçkünlərin dəstəklənməsi məqsədilə son illər həyata keçirilən dövlət proqramlarını qeyd edir. Onların yaşayış şəraiti və yüksək işsizlik nisbəti, eləcə də gəlir əldə etmək imkanlarının azlığı narahatlıq doğurur. Məcburi köçkün qadın və qızların məişət zorakılığı, erkən və məcburi nikah, əmək istismarı və insan alveri, yoxsulluq, eləcə də təhsil, səhiyyə, siyasi və ictimai həyatda iştirak etmək imkanı üzrə ayrı-seçkiliklərlə üzləşməkdə daha yüksək riskli təbəqə olması da narahat edən amildir. Onların ehtiyaclarına yönəlmiş siyasət və proqramların planlaşdırılması və icrası prosesində məcburi köçkün qadınların töhfəsi və məsləhətləşmələrdə məhdud iştirakı da narahat edicidir.

13. Komitə Dövlət tərəfinə aşağıdakıları tövsiyə edir:

- (a) Məcburi köçkün qadın və qızların təhlükəsizliyini təmin etmək və xüsusilə zorakılıq hallarında onların qorunması üçün tədbirlər görmək. Məcburi köçkün qadın və qızlara qarşı zorakılığın qarşısının alınmasına daha çox diqqət yönəltmək və günahkarları təqib etmək;
- (b) Məcburi köçkün qadınların ehtiyaclarını ödəmək üçün kifayət qədər resurslar ayırmaq, əlaxsus özləri və uşaqları üçün adekvat gəlir mənbələri və təhsil imkanlarına çıxışı təmin etmək; və
- (c) Məcburi köçkün qadın və qızların adekvat səhiyyə xidmətləri, təhsil imkanlarına çıxışının, eləcə də hərəkət azadlığının təmin olunmasını reallaşdırmaq.

Qadınların inkişafı üzrə milli mexanizm

14. Komitə ölkənin siyasi rəhbərliyinin dəstəyinə baxmayaraq, Ailə, Qadın və Uşaq problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin qadınların inkişafına yönəlmiş səylərinin qeyri-müəyyən və pərakəndə mandatla məhdudlaşdırılmasını, eləcə də siyasətlərin formalaşdırılması üzrə bütün proseslərdə gender bərabərliyi yanaşmasının hökumətin bütün səviyyələrində tətbiqinin səmərəli təmin olunması üçün Dövlət Komitəsinə səlahiyyətlərin verilməməsini narahatlıqla qeyd edir. Komitə müvafiq dövlət müəssisələrində gender məsələləri üzrə əlaqələndirici şəxslərin qərar qəbuletmə səviyyəsində olmamasından, habelə onların heç də bütün bölgələrdə təyin olunmamasından, və qanunvericilik proseslərində, siyasi proqram və layihələrdə gender məsələlərini səmərəli təşviq etmək iqtidarında olmamaqlarından da narahatdır. Komitə həmçinin gender bərabərliyini təşviq etmək, eləcə də *de-yure* ilə *de-fakto* bərabərlik arasında boşluqları aradan qaldırmaq üçün heç bir milli fəaliyyət planının olmamasından da narahatdır.

15. Komitə Dövlət tərəfinə aşağıdakıları tövsiyə edir:

(a) Qadınların rolunun artırılması və Konvensiyanın tam həyata keçirilməsi sahəsində səlahiyyətli milli mexanizm kimi effektiv fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi məqsədilə Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinə tam hüquqlu nazirliyə çevirmək vasitəsilə onun potensialını gücləndirmək; dövlət orqanlarında fəaliyyət göstərən gender məsələləri üzrə əlaqələndirici şəxslər üçün dəqiq vəzifə tapşırıqları tərtib edib, onların müvafiq sayda insan, maliyyə və texniki resurslarla təmin etmək;

(b) Digər məsələlərlə yanaşı, mövcud yekun tövsiyələri nəzərə almaqla, gender bərabərliyi və qadınların inkişafı üzrə Milli Fəaliyyət Planını qəbul etmək; və

(c) Bütün rayon və qurumlarda fəaliyyət göstərən gender məsələləri üzrə əlaqələndirici şəxslər üçün dəqiq vəzifə tapşırıqları tərtib edib, onların qərar qəbuletmə səviyyəsində təmsil olunmasını təmin etmək.

Qeyri-hökumət təşkilatları və qadın hüquq müdafiəçiləri

16. Komitə 2014-ci ildə qanunvericiliyə qəbul edilən bir sıra dəyişikliklərin ölkədə mövcud olan müstəqil QHT-lərin fəaliyyət qabiliyyətinə potensial olaraq təsir etməsini narahatlıqla qeyd edir. Maliyyələşmənin tənzimlənməsi və şəffaflığın əhəmiyyətini nəzərə alaraq, Komitə qəbul edilən bəzi dəyişikliklərin qeyri-hökumət və vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının, xüsusilə qadın təşkilatlarının fəaliyyətinə mənfi təsir edə və onların əməliyyatlarını həddindən artıq məhdudlaşdırma biləcəyi fikrindədir. Komitə həmçinin həbs və saxlanma halları da daxil olmaqla, qadın jurnalist və hüquq müdafiəçilərinin işinə qarşı tətbiq edilən məhdudiyyətlər barədə məlumatlardan narahatdır.

17. Komitə Dövlət tərəfini aşağıdakıları həyata keçirməyə çağırır:

(a) Qanunvericiliyə edilən dəyişiklikləri nəzərdən keçirib və onların qeyri-hökumət və vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının, xüsusilə qadın təşkilatlarının fəaliyyətinə mənfi təsir göstərməməsini, habelə qadın təşkilatlarının sərbəst təsis olunması və sərbəst şəkildə fəaliyyət göstərib, vəsaitləri sərbəbər etməsi üçün əlverişli mühiti təmin etmək;

(b) Qadın jurnalist və hüquq müdafiəçilərinin hüquqlarına tam hörmət edilməsini təmin etmək.

Müvəqqəti xüsusi tədbirlər

18. Komitə Gender bərabərliyinin təminatları haqqında Qanunun 3.2.6-ci maddəsinin tələblərinə baxmayaraq, de-fakto bərabərliyi sürətləndirmək və qadınların siyasi və ictimai həyatda aşağı təmsilçiyi problemini, eləcə də kənd, əlilliyi olan, məcburi köçkün, qaçqın və ahıl, müxtəlif ayrı-seçkilik formalarına məruz qalan əlverişsiz və təcrid olunmuş (marqınallaşmış) qadınların üzləşdiyi vəziyyəti həll etmək üçün dövlət tərəfinin müvəqqəti xüsusi tədbirlərdən az istifadə etməsindən narahatdır.

19. Konvensiyanın 4 (1) maddəsinə uyğun və mövzuyla əlaqədar Komitənin 25, 2004 sayılı Ümumi Təvsiyəsinə müvafiq olaraq, Komitə Dövlət tərəfinə qadın və kişilərin həqiqi bərabərliyi üzrə nailiyyətləri sürətləndirmək üçün müvafiq strategiyanın tərkib hissəsi qismində müvəqqəti xüsusi tədbirləri, o cümlədən kvotaları qəbul etməyi tövsiyə edir. O, həmçinin Dövlət tərəfinə

əlverişsiz şəraitdə yaşayan və təcrid olunmuş qadın qruplarına, o cümlədən kənd, əlil, məcburi köçkün, qaçqın və ahıl qadınlara münasibətdə müvəqqəti xüsusi tədbirləri qəbul etməyə, habelə bu tədbirlərin təsirini ölçməyə və gender-üzrə statistika da daxil olmaqla, onun nəticələrini ictimaiyyətlə paylaşmağı tövsiyə edir.

Stereotiplər və zərərli təcrübələr

20. Komitə əvvəlki yekun tövsiyələrində (CEDAW/C/AZE/CO/4, bənd 20) bu məsələnin əks olunmasına baxmayaraq, ailədə və cəmiyyətdə qadınların və kişilərin rolu və vəzifələri ilə bağlı patriarxal münasibətlərin və stereotiplərin hələ də köklü şəkildə qalmasını narahatlıqla qeyd edir. Oğlan övlada verilən üstünlük yeni doğulan uşaqlar arasında cins-əsaslı seçimlə nəticələnir və beləliklə 116 oğlan uşağına yalnız 100 qız uşağı dünyaya gəlir. Komitə qeyd edir ki, stereotiplər Azərbaycan cəmiyyətində kişilərin dominant mövqeyini əks etdirən təhsil materialları və mediada qadınların təsvir olunma tərzilə dərinləşir, qadınların sosial vəziyyətini kiçildir, onların ictimai həyatda bərabər iştirakını məhdudlaşdırır və ödənişli vəzifələrdə aşağı səviyyədə təmsil olunması ilə nəticələnir.

21. Komitə Dövlət tərəfini aşağıdakıları həyata keçirməyə çağırır:

- (a) Ləngimələrə yol açmadan oğlanlara üstünlüyün verilməsi fenomeninin qarşısının alınmasına yönəlmiş çox-sektorlu Fəaliyyət Planını qəbul etmək;**
- (b) Qadın və kişilər, o cümlədən vəzifəli şəxslərin təhsilinin sürətləndirməsi səylərini artırmaqla, oğlanlara üstünlüyün verilməsinə vüsət verən stereotiplərlə qəti şəkildə mübarizə aparmaq və cəmiyyətin bütün sahələrində yayılan cins-əsaslı mövcud stereotiplərin aradan qaldırılması məqsədi ilə bu hallar haqqında məlumatlılığı artırmaq.**
- (c) Qadınların sosial, iqtisadi və siyasi həyatda fəal iştirakının üstünlüklərini (müsbət tərəflərini) göstərməklə, gender üzrə stereotiplərin aradan qaldırılmasının əhəmiyyəti barədə radio, televiziya və çap mediası vasitəsilə məlumatlılığı artırmaq;**
- (d) Onların təsirini qiymətləndirmək məqsədilə gender stereotiplərin aradan qaldırılması üzrə tədbirlərin mütəmadi monitorinqini və nəzərdən keçirilməsini təşkil etmək.**

Qadınlara qarşı zorakılıq

22. Komitə Məişət Zorakılığının Qarşısının alınması üzrə Milli Fəaliyyət Planı və Məişət Zorakılığının Qarşısının alınması üzrə Milli Strategiyanın Nazirlər Kabineti tərəfindən baxılması ilə bağlı və qadınlara qarşı zorakılıq üzrə onlayn məlumat bazasının yaradılması barədə Dövləti təmsil edən nümayəndə heyəti tərəfindən təmin edilən məlumatı alqışlayır. Eyni zamanda, Komitə aşağıdakı qeyd olunan hallardan narahat olaraq qalır:

- (a) Kiçik sayda halların qeydə alınması və uzunmüddətli və qısamüddətli mühafizə orderlərinin istifadəsi rəqəmlərinə istinadən, məişət zorakılığının qarşısının alınması haqqında Qanunun həyata keçirilməsində mövcud olan çatışmamazlıqlar;
- (b) Məişət zorakılığı halları ilə əlaqədar sistematik məlumatın toplanmama;
- (c) Əsasən QHT-lər tərəfindən idarə olunan məişət zorakılığı qurbanları üçün yardım və təyinat mərkəzlərinin sayının məhdud olması;
- (d) Əmək və Əhalinin Sosial Təminatı Nazirliyinin nəznində yaradılan məişət zorakılığı qurbanı olan qadınlar üçün yalnız 3 dövlət təminatlı sığınacağın olması;
- (e) Qadınlara qarşı zorakılıq və məişət zorakılığının qarşısının alınması haqqında Avropa Şurası Konvensiyasının ratifikasiyanda müşahidə olunan ləngimələr.

23. Qadınlara qarşı zorakılıq üzrə özünün 19 (1992) sayılı Ümumi Təvsiyəsini xatırladaraq, Komitə Dövlət tərəfini aşağıdakıları həyata keçirməyə çağırır:

- (a) Ləngimələrə yol vermədən Məişət Zorakılığının Qarşısının alınması üzrə Milli Fəaliyyət Planını və Məişət Zorakılığının Qarşısının alınması üzrə Milli Strategiyanı qəbul etmək və onların həyata keçirilməsi üçün müvafiq vəsait ayırmaq;
- (b) Yaş, şəhər və kənd əraziləri, habelə günahkar ilə qurban arasında əlaqələri göstərən bölgünü gözləmək şərti ilə qadınlara qarşı zorakılığın

bütün formaları barədə təfəssilatlı məlumatların toplanması sistemini yaratmaq;

(c) Ölkə daxilində zorakılıq qurbanları üçün dövlət tərəfindən maliyyələşən dəstək və istinad mərkəzlərinin yaratmaq və bu baxımdan müvafiq qeyri-hökumət təşkilatları ilə əməkdaşlığı gücləndirilmək;

(d) Xüsusilə regionlarda olmaqla, zorakılıq qurbanı olan qadınlar üçün dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən sığınacaqların sayının artırmaq, və qurbanlar üçün 24/7 rejimdə çalışan qaynar xətti yaratmaq; və

(e) Qadınlara qarşı zorakılıq və məişət zorakılığının qarşının alınması haqqında Avropa Şurası Konvensiyasının ratifikasiya üzrə müddətlər təyin etmək.

İnsan alveri və fahişəliyin istismarı

24. Komitə insan alverinin qurbanı olan qadın və qızların səmərəli müdafiəsini təmin edən qanunvericiliyi, siyasi tədbirləri və proqramları yüksək dəyərləndirir. Eyni zamanda, Komitə aşağıdakı hallar ilə əlaqədar narahatlığını bildirir:

(a) Dövlət tərəfi cinsi istismar və məcburi əmək məqsədləri üçün insan alveri qurbanı olan qadın və qızların mənşəyi, transit və təyinat ölkəsi olaraq qalır;

(b) İnsan alveri ilə mübarizə üçün milli təyinat mexanizminin siyasi çərçivəsinin tətbiqi zəif olaraq qalır;

(c) Cinayət Məcəlləsində uşaqların, o cümlədən qızların pornoqrafiyaya cəlb olunmasını qadağan edən xüsusi müddəalar çatışmır, və milli qanunvericiliyə əsasən hüquqi şəxslər bu cür cinayətlərə görə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə bilməzlər;

(d) Dövlətin sosial reabilitasiya və cəmiyyətə reintegrasiya tədbirləri yalnız insan alveri qurbanları ilə məhdudlaşır, lakin pornoqrafiya üçün istismar olunan qadın və qızların, satış və fahişəlik qurbanı olan qızların ehtiyaclarını adekvat nəzərə almır;

- (e) Küçə uşaqları, əlaxsus insan alverinə yüksək dərəcədə həssas olan qızlar barədə heç bir rəsmi statistika mövcud deyil; və
- (f) Ölkədə fahişəliyin səbəblərini tədqiq edən heç bir araşdırma mövcud deyil.

25. Komitə Dövlət tərəfinə aşağıdakıları tövsiyə edir:

- (a) Qadın və qızların fahişəliyə satılma və yaxud orqan alveri və qul əməyinə məruz qalma hallarını aşkarlamaq, onlara reaksiya vermək və qarşısını almaq üçün yetkinlik yaşına çatmayanların işləri və hüquqlarının müdafiəsi üzrə yerli komissiyaları müvafiq insan, maliyyə və texniki resurslarla təmin etmək; Uşaqların, xüsusilə qızların, müdafiə siyasətinin əsas aspektlərini həyata keçirmək üçün uşaqların milli müdafiə sistemini gücləndirmək və ya onu yenidən təşkil etmək;
- (b) İnsan alveri ilə mübarizə aparmaq üçün milli təyinat mexanizminin siyasi çərçivəsinin tam icrasını təmin etmək;
- (c) Uşaqların, xüsusilə qızların, iştirakı ilə pornoqrafiyanı cinayət əməli etmək, və belə hallar üçün hüquqi şəxslərin cinayət məsuliyyətinə cəlb olunması üçün müvafiq müddəaları dəyişmək;
- (d) Dövlətin sosial reabilitasiya və cəmiyyətə reintegrasiya tədbirləri çərçivəsində satış, fahişəlik və pornoqrafiya cinayətlərinin qurbanı olan uşaqların, xüsusilə qızların, ehtiyaclarını nəzərə almasını təmin etmək;
- (e) Cinslər üzrə bölünmüş sistemə məlumat toplanmasını təmin etmək üçün küçə uşaqları, xüsusilə qızların, vəziyyətinə dair məlumatların toplanmasını təkmilləşdirmək; və
- (f) Qadınları fahişəliyə sövq edən amilləri tədqiq etmək və fahişəliyi tərk etmək istəyən qadın və qızlar üçün reabilitasiya/cəmiyyətə reintegrasiya proqramları və mərkəzlərinin sayını artırmaq.

Siyasi və ictimai həyatda iştirak

26. Komitə 2014-ci ildə bələdiyyə səviyyəsində vəzifə tutan qadınların sayının 35% artması və ölkə prezidentinin xüsusi sərəncamı əsasında regionlarda icra hakimiyyəti başçısının müavini vəzifəsinə qadınların təyin edilməsi haqqında

Dövləti təmsil edən nümayəndə heyətinin təqdim etdiyi məlumatı alqışlayır. Eyni zamanda, Komitə qadınların hökumət, milli və yerli qanunvericilik orqanlarında, dövlət qulluğunda, xüsusilə ali və qərar qəbul etmə vəzifələrində aşağı səviyyədə təmsil olunmasından narahatlığını izhar edir.

27. Komitə Dövlət tərəfində xüsusilə ali və qərar qəbul etmə səviyyəsində, siyasi və ictimai həyatda və dövlət qulluğunda qadınların tam və bərabər iştirakını təmin etməyi tövsiyə edir. Xüsusilə, siyasi partiyaların seçki siyahılarında qadın namizədlər üçün məcburi kvotanı və ya seçkili vəzifələrdə qadınların ən azı 30% təşkil etməsini mümkün edən alternativ bir sistemi tətbiq etməyi tövsiyə edir; Belə təyinatlar üçün gender bərabərliyi sistemi və yüksək vəzifələrdə qadınların cəlb olunması və sürətləndirilməsi üzrə Konvensiyanın 4-cü maddəsinin 1-ci bəndinə və Komitənin 25 (2004) sayılı Ümumi Tövsiyələrin tələblərinə uyğun olaraq, digər müvəqqəti xüsusi tədbirlər qəbul etmək də tövsiyə olunur.

Təhsil

28. Komitə qadınlar və kişilər arasında yüksək savadlılıq səviyyəsini, həmçinin orta təhsilə qızların cəlb olunması üzrə rəsmi qeydiyyat göstəricilərini alqışlayır. Bununla belə, Komitə aşağıda qeyd olunan hallardan narahatdır:

(a) Kənd yerlərində və qaçqın/məcburi köçkün qəsəbələrində qızlar arasında orta məktəbdə davamiyyət göstəricilərin aşağı olması, eləcə də qismən erkən nikah səbəbindən qızların orta məktəbi tərk etməsi üzrə real göstəriciləri;

(b) Bakalavr təhsil pilləsinə qəbul zamanı kişilərə nisbətən qadınların aşağı sayda olması;

(c) Təhsil sahəsinin seçilməsində stereotip yanaşmadan istifadə edilməsi nəticəsində onların ənənəvi qadın peşəsi hesab olunduğu səhiyyə və xidmət sənayesində yüksək konsentrasiyası;

(d) Təhsil materiallarında gender stereotiplərin hələ mövcud olması; və

(e) Qadın hüquqları və gender bərabərliyi kimi mövzuların məktəbdəki tədris və müəllimlər üçün peşəkar təlim materiallarında məcburi fənn kimi olmaması.

29. Komitə Dövlət tərəfinə aşağıdakıları tövsiyə edir:

- (a) Qızlar arasında məktəbi tərk etmə göstəricisini azaltmaq üçün bütün zəruri tədbirləri görmək, o cümlədən erkən nikahların qarşısını almaq;
- (b) Məsələn təqaüd təmin etməklə, ali təhsil pilləsində qadınların və qızların iştirakını artırmaq məqsədilə, maddə 4 və müvəqqəti xüsusi tədbirlər üzrə Komitənin 25, 2000 sayılı Baş Tövsiyəsinə uyğun olaraq, müvəqqəti xüsusi tədbirlər də daxil olmaqla, zəruri tədbirlər görmək.
- (c) Karyeranın inkişafı ilə əlaqədar müvafiq təlimat vasitələri ilə təhsildə və karyera seçimində qızları və gənc qadınları qeyri-ənənəvi sahələrə üstünlük verməkdə təşviq etmək;
- (d) Prioritet bir məsələ olaraq, dərsləkləri və digər tədris materiallarını nəzərdən keçirmək və hər hansı bir gender stereotiplərinə əsaslanan ayrı-seçkilik nümunələrini aradan qaldırmaq; və
- (e) Məktəblərin tədris proqramına və təhsilin bütün pillələrində müəllimlər üçün hazırlanan peşəkar təlim kurslarına qadın hüquqları və gender bərabərliyi üzrə məlumatları məcburi mövzu olaraq daxil etmək.

Məşğulluq

30. Komitə qadınlar arasında aşağı işsizlik dərəcələri üzrə rəsmi statistik məlumatları qeyd edir. Bununla belə, qadınların aşağı ödənişli və qeyri-rəsmi işlərdə cəmlənməsilə nəticələnən əmək bazarının davam edən üfüqi və şaquli bölgüsü, qadınlara münasibətdə ciddi maaş fərqi, uşaq müəssisələrinin olmaması və kişilərə nisbətdə qadınlar üçün aşağı pensiya dərəcələrin mövcudluğu Komitəni narahat edir.

31. Komitə Dövlət tərəfinə aşağıdakıları tövsiyə edir:

- (a) Qadınların formal məşğulluqda iştirakını artırmaq və peşə bölgüsündə qadınlar və kişilər arasında, o cümlədən üfüqi və şaquli struktur bərabərsizliyin aradan qaldırmasına yönəlmiş səylərini gücləndirmək üçün tədbirlər görmək;

(b) Genderdən asılı məvacib fərqi azaltmaq və aradan qaldırmaq məqsədilə eyni dəyərli iş görə bərabər əmək haqqı prinsipinin həyata keçirilməsi üçün tədbirlər görmək, bütün sektorlarda kişi və qadınların əmək haqqlarını müntəzəm olaraq nəzərdən keçirmək;

(c) Uşaq müəssisələrinin sayını artırmaq ilə bərabər, icbari atalıq məzuniyyətini təqdim etməklə, qadın və kişilər üçün peşəkar və şəxsi həyat arasında tarazlığı asanlaşdırmaq;

(d) Kareyada hamiləlik, yarım-ştat məşğulluq kimi hallar səbəbindən yaranan fasilələrin və məvaciblərdə genderdən asılı olan fərqlərin qadın pensiyalarına və digər sosial təminat imtiyazlarına mənfi təsirini aradan qaldırmaq.

Sağlamlıq

32. Komitə bütün vətəndaşlar üçün əlverişli səhiyyə xidmətlərinə çıxışı təmin etmək imkanlarının yaxşılaşdırılması üçün Dövlət tərəfinin səylərini qeyd edir. Bununla belə, o, səhiyyə sahəsində dövlət xərclərinin qeyri-adekvat həcmdə olmasından, özlərinin sağlamlıq vəziyyəti ilə bağlı qərarların qəbul edilməsində qadınların məhdud səlahiyyətlərə malik olmasından, ana ölümü göstəriciləri üzrə rəsmi mənbələrlə müvafiq beynəlxalq hesablamalar arasındakı fərqdən; uşaq ölümü, əlaxsus 2011-ci ildə dərc olunan Azərbaycanda Demografiya və Sağlamlıq Sorğusunda beş yaşa gədər oğlan və qızlar arasında ölüm göstəricilərində aşkarlanan fərqdən; qadınlar arasında anemiyanın yüksək səviyyədə yayılmasından; cinsdən asılı və məcburi abortların yüksək sayda olması da daxil olmaqla, abortların ailə planlaması prosesində əsas aləti kimi istifadə edilməsindən; müasir kontraseptiv üsullardan çox aşağı səviyyədə istifadə olunmasından; xüsusilə də kənd yerlərində zəif səhiyyə infrastrukturu və xidmət təminatçılarının qeyri-qənaətbəxş bacarıqlarından narahat olmaqda qalır. Komitə, həmçinin cinsi və reproduktiv sağlamlıq haqqında qanunun olmamasından narahatdır.

33. Komitə, özünün qadınlar və sağlamlıq üzrə 24 (1999) sayılı Ümumi Təvsiyəsinə uyğun olaraq, qadınların yüksək keyfiyyətli səhiyyəyə çıxışının yaxşılaşdırılmasına, habelə aşağıda göstərilən tədbirləri həyata keçirməyə çağırır:

- (a) Digər işlərlə bərabər, bu fenomenin yayılma dərəcəsi, onun tərifi və ölçü parametrləri barədə dəqiq məlumatların təmin edilməsi vasitəsilə, ana ölümü hallarının azaldılmasına yönəlmiş səyləri sürətləndirmək;
- (b) Ana və neonatal ölüm hallarının sayını azaltmaq üçün antenatal, doğuş və yeni doğulmuşlara qayğı xidmətlərinin keyfiyyətini təmin etmək;
- (c) Digər işlərlə bərabər, məktəblərdə yaşa uyğun cinsi təhsil vasitəsilə ailə planlaşdırılması və reproduktiv sağlamlıq üzrə tədrisi təşviq etmək;
- (d) Səhiyyə Nazirliyinin Əsas Dərman Siyahısına müasir kontraseptivlərin daxil edilməsi vasitəsilə əhali arasında müasir kontraseptivlərdən istifadəni təşviq etmək;
- (e) Təxirə salmadan Əhalinin Reprodukativ Sağlamlığı və Ailə Planlaşdırması haqqında qanununu qəbul etmək;
- (f) Qadınlar və uşaqlar arasında mikroelement çatışmamazlığını aradan qaldırmaq üçün Yeməklərin (Qida) Vitaminləşdirilməsi haqqında Qanunu qəbul etmək;
- (g) Xüsusilə kənd yerlərində olmaqla, AUÖP (anadan uşağa ötürülmənin qarşısının alınması) proqram və xidmətlərin geniş əhatəsini təmin etmək; və
- (h) İİV ilə bağlı ictimai qınağın aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün maarifləndirmə kampaniyaları aparılmaq.

Qadınların iqtisadi imkanlarının genişləndirilməsi

34. Komitə qadınların iqtisadi imkanlarının genişləndirilməsi sahəsində ayrı-seçkiliyə və ənənəvi stereotiplərə əsasən qadınların rolunun əlavə gəlir mənbəyi olması, müvafiq bacarıqların çatışmamazlığı və qadınları banklara müraciət etməkdən çəkindirən institusional maneələrin mövcudluğu səbəbindən, qadınların kredit almaqda çoxlu sayda çətinliklərlə üzləşməsindən narahatdır.

35. Komitə kredit, torpaq və digər resurslara, mikro iqtisadi və idarəçilik təlimlərinə çıxışı təmin etməklə, qadınlar, xüsusilə kənd qadınları arasında, onların iqtisadi baxımdan səlahiyyətləndirilməsi və sahibkarlıq bacarıqlarının artırılması prosesini təşviq etmək və dəstəkləmək üçün səyləri artırmağı, və bu təşəbbüslərin qadınlara göstərdiyi təsiri monitorinq etməyi Dövlət tərəfinə tövsiyə edir.

Kənd qadınları

36. Komitə kənd qadınlarının icma səviyyəsində qərarların qəbul edilməsi proseslərində, o cümlədən onların torpaq, əlaqədar resurslar, eləcə də sosial və səhiyyə xidmətlərə, iqtisadi imkanlara, yeni texnologiyalara, siyasi və ictimai həyatda iştirak üçün məhdud imkanlara malik olmasından narahatdır. Komitə, həmçinin kənd yerlərində uşaq müəssisələrinin, habelə məişət zorakılığı qurbanları üçün sığınacaq və onlara təmin ediləcək digər xidmətlərin olmamasından da narahatdır.

37. Komitə kənd qadınlarının icma səviyyəsində qərarların qəbul edilməsi proseslərində, o cümlədən torpaq, əlaqədar resurslar, eləcə də sosial, səhiyyə və digər əsas xidmətlərə, iqtisadi imkanlara, yeni texnologiyalara adekvat çıxışının olmasını və həmçinin onlara siyasi və ictimai həyatda bərabər iştirak imkanını təmin etməyi Dövlətə tövsiyə edir. O, həmçinin kənd yerlərində uşaq müəssisələrinin, habelə məişət zorakılığı qurbanları üçün sığınacaqların mövcudluğunu təmin etməyi tövsiyə edir.

Ailə münasibətləri və erkən nikahlar

38. Komitə qanunla qadın və kişilər üçün minimal nikah yaşının eyni, yəni 18 yaş səviyyəsində müəyyən edilməsini alqışlayır. Lakin, Komitə erkən nikahların sayının artmasından, rəsmi statistikada onların əks olunmamasından və belə halların araşdırılıb, cinayət təqibi predmetinə çevrilməməsindən narahatdır. Komitə həmçinin qadın və uşaqlara heç bir hüquqi müdafiə təmin etməyən və qeydiyyatsız dini nikahların ("Kəbin") sayının artmasından da narahatdır. O, həmçinin boşanma zamanı bərabər bölünəcək mülkiyyət qismində pensiya hüquqlarının qeyri-maddi əmlak kimi nəzərə alınmayan hazırki ailəyə məxsus əmlak rejimindən də narahatdır.

39. Komitə Dövlət tərəfini aşağıdakıları həyata keçirməyə çağırır:

(a) Qızların məktəb təhsilindən ayrılmalarının monitorinqi, eləcə də (31 sayılı ÜT-ə uyğun olaraq) hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən sistemli araşdırma, təqib və cinayət törətmiş bütün şəxslərin cəzalandırılması vasitəsilə erkən və yeniyetmə yaşına çatmamış insanlar arasında nikahların qarşısını almaq;

(b) Əvvəlcədən rəsmi qeydiyyat olmadan dini nikahların ("Kəbin") həyata keçirilməsinə qarşı qadağanı tətbiq, habelə [29 sayılı ÜT-ə uyğun olaraq] qeydə alınmamış nikahlarda qızların və qadınların, eləcə də onların uşaqlarının hüquqlarını müdafiə etmək üçün bütün lazımi tədbirlər görmək.

(c) Pensiya və sığorta kimi qeyri-maddi əmlakın birgə mülkiyyətinin bir hissəsi kimi tanınmasına və boşanma zamanı bərabər bölünməsinə imkan yaradan lazımi qanunvericilik tədbirlərini həyata keçirmək.

Pekin Bəyannaməsi və Fəaliyyət Platforması

40. Komitə Dövlət tərəfini Konvensiyanın müddəalarının həyata keçirilməsi səyləri çərçivəsində Pekin Bəyannaməsi və Fəaliyyət Platformasını istifadə etməyə çağırır.

Minilliyin İnkişaf Məqsədləri və 2015-ci ildən sonra inkişaf çərçivəsi

41. Komitə Konvensiyanın müddəalarına uyğun olaraq, Minilliyin İnkişaf Məqsədlərinə nail olmaq və 2015-ci ildən sonra inkişaf çərçivəsinə daxil etmək üzrə bütün səylərə gender məsələlərini inteqrasiya etməyə çağırır.

Məlumatın yayılması

42. Komitə Konvensiyanın müddəalarını sistemativ və davamlı şəkildə həyata keçirmək sahəsində Dövlət tərəfinin öhdəliyini xatırladır. O, hazırkı və növbəti dövrü hesabatın təqdim olunacağı müddət ərzində bu sənəddə əks olunan yekun müşahidələr və tövsiyələrin icrasına xüsusi diqqət yönəltməyə çağırır. Sözü gedən müşahidələr və tövsiyələrin bütöv şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək üçün Komitə Dövlətin rəsmi dilində

(lərində) ölkədəki bütün səviyyələrdə olan (milli, regional, yerli) müvafiq dövlət qurumlarına, xüsusilə Hökumətə, nazirliklərə, Parlamentə və məhkəmə orqanlarına yekun müşahidələrin vaxtında çatdırılmasını xahiş edir. Komitə həmçinin Dövlət tərəfini işəgötürənlər birlikləri, həmkarlar ittifaqları, insan hüquqları və qadın təşkilatları, universitetlər və elmi-tədqiqat institutları və mətbuat kimi aidiyyatı olan bütün maraqlı tərəflər ilə əməkdaşlığa çağırır. Bununla bərabər, o, yekun müşahidələrin həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə onların yerli icmalar səviyyəsində yayılmasını da tövsiyə edir. Bundan başqa, Komitə Dövlət tərəfindən bütün maraqlı tərəflərə CEDAW Konvensiyasını, onun Fakultativ Protokolunu və səlahiyyətlərini, habelə Komitənin Ümumi Tövsiyələrini yaymaqda davam etməyi xahiş edir.

Texniki Yardım

43. Komitə Konvensiyanın həyata keçirilməsini Dövlətin inkişaf səyləri ilə əlaqələndirməyi, və bu baxımdan regional və ya beynəlxalq texniki yardımdan faydalanmağı tövsiyə edir.

Digər müqavilələrin və insan hüquqları alətlərinin ratifikasiyası

44. Komitə doqquz əsas beynəlxalq insan hüquqları alətlərinə² dövlətin riayət etməsinin qadınlara həyatın bütün aspektlərində öz insan hüquqları və fundamental azadlıqlarından istifadə imkanlarını artıracağını qeyd edir. Məhz bu səbəbdən, Komitə Dövlət tərəfini hələ də qoşulmadığı Bütün Şəxslərin Məcburi Yoxaçıxmalardan Müdafiəsinə dair Beynəlxalq Konvensiyanı, habelə Uşaq Hüquqları haqqında Konvensiyanın Fakultativ Protokolunu kommunikasiya proseduru əsasında ratifikasiya etmək ehtimalını nəzərdən keçirməyə çağırır.

²İqtisadi, Sosial və Mədəni Hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt; Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt; İrqi ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında Beynəlxalq Konvensiya; Qadınlara qarşı ayrı-seçkiliyin bütün formalarının ləğv edilməsi haqqında Konvensiya; İsgəncə və digər qəddar, qeyri-insani və ya ləyaqəti alçaldan rəftar və ya cəza əleyhinə Konvensiya; Uşaq hüquqları haqqında Konvensiya; Bütün Əməkçi Miqrantların və Onların Ailə Üzvlərinin Hüquqlarının Müdafiəsi üzrə Beynəlxalq Konvensiya; Bütün şəxslərin zorakı itkin düşmələrdən müdafiəsi üzrə Beynəlxalq Konvensiya; və Əlilliyi olan Şəxslərin Hüquqları haqqında Konvensiya.

Komitə buna görə də rəbitə hələ bir partiya deyil olan Məcburi Yoxaçıxmalardan bütün şəxslərin müdafiəsi, eləcə də Beynəlxalq Konvensiyanı ratifikasiya hesab Dövləti çağırır qaydası.

Yekun müşahidələrdən irəli gələn addımlar

45. Komitə yuxarıda qeyd olunan 15 (a) və (b) və 23 bəndlərdə əks olunan tövsiyələrin həyata keçirilməsi üçün atılan addımlar barədə iki il ərzində yazılı məlumatın verilməsini Dövlət tərəfindən xahiş edir.

Növbəti hesabatın hazırlanması

46. Komitə Dövlət tərəfini 2019-cu ilin mart ayında altıncı dövrü hesabatı təqdim etməyə dəvət edir.

47. Komitə Dövlət tərəfini “Beynəlxalq İnsan Hüquqlarına dair müqavilələr üzrə Genişləndirilmiş əsas sənəd və səciyyəvi-müqavilə hesabatı və uyğun təlimatlara əsaslanan hesabatlar barədə ümumi qaydalara” riayət etməyi xahiş edir (HRI/MC/2006/3 və Corr.1).

**Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları
üzrə Komitənin Azərbaycanın
təqdim etdiyi ilkin hesabat üzrə
yekun müşahidələri**

Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında Konvensiya

Yayım: Ümumi
12 may 2014-cü il

Əsli: İngilis dilində
Qeyri-rəsmi tərcümə

Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları üzrə Komitə

Azərbaycanın ilkin hesabatına dair yekun müşahidələr¹

I. Giriş

1. Komitə Azərbaycanın ilkin hesabatına (CRPD/C/AZE/1) 1 və 2 aprel 2014-cü il tarixlərində, müvafiq olaraq öz 125 və 126-cı iclaslarında baxmış (bax: CRPD/C/SR.125 və CRPD/C/SR.126) və 139-cu iclasında aşağıdakı yekun müşahidələri qəbul etmişdir.
2. Komitə Azərbaycanın hesabat qaydalarına uyğun olaraq tərtib edilmiş ilkin hesabatını və Komitə tərəfindən tərtib olunmuş məsələlər siyahısına verdiyi yazılı cavabları (CRPD/C/AZE/Q/1/Add.1) yüksək qiymətləndirir.
3. Komitə Üzv Dövlətin müvafiq nazirlik və idarələrindən təşkil olunmuş yüksək səviyyəli nümayəndə heyəti ilə keçirdiyi konstruktiv dialoqu yüksək qiymətləndirir. Nümayəndə heyəti Komitə üzvlərinin suallarını səmimi qaydada cavablandırmış və bu da Komitə tərəfindən müsbət bir hal kimi qeyd olunur.

GE.14-43366

Please recycle

¹ Komitə tərəfindən 11-ci sessiyada qəbul edilmişdir (31 mart – 11 aprel 2014-cü il).

II. Müsbət cəhətlər

4. Üzv Dövlətin öz qanunvericiliyini nəzərdən keçirməsi və düzəlişlər etməsi, xüsusilə də azad etmə və cəzalandırma məsələləri ilə bağlı 31 may 2011-ci il tarixli, Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə dəyişikliklər edilməsi haqqında 137-IVQD sayılı Qanunun qəbulu yüksək qiymətləndirilir.

5. Komitə həm də Üzv Dövlətin əlilliyi olan şəxslərin hüquqları ilə bağlı Azərbaycan Respublikasında dövlət uşaq müəssisələrindən uşaqların ailələrə verilməsi (De-institusionalizasiya) və alternativ qayğı Dövlət Proqramı (2006-2015-ci illər) və İnküziv təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Proqramı kimi təşəbbüslər qəbul etməsini, və eləcə də yeni məhkəmə binalarında əlilliyi olan şəxslərin giriş-çıxışını asanlaşdıran vasitələrin quraşdırılmasını yüksək qiymətləndirir.

6. Müvafiq hökumət qurumlarının və əlilliyi olan şəxslərin qeyri-hökumət təşkilatlarının təmsilçilərindən ibarət olmaqla, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında işçi qrupun təsis edilməsi və Konvensiyanın müddələrinin Üzv Dövlətin ərazisində həyata keçirilməsi işlərini əlaqələndirmək mandatının həmin İşçi Qrupa həvalə edilməsi Komitə tərəfindən yüksək qiymətləndirilir. Komitə Üzv Dövlətə tövsiyə edir ki, bu İşçi Qrupun fəaliyyətini əlillik məsələlərinin ön plana çıxarılması sahəsində görülən işlərin və eləcə də milli qanunvericilik, siyasət və inkişaf çərçivələrinin müntəzəm təhlili məqsədi ilə davam etdirdirsin.

7. Komitə həm də Üzv Dövlətin Konvensiya çərçivəsindəki məsələlərə dair regiondakı digər üzv Dövlətlərlə əməkdaşlığını yüksək qiymətləndirir.

III. Əsas narahatlıq doğuran sahələr və tövsiyələr

A. Ümumi prinsiplər və öhdəliklər (maddələr 1–4)

8. Komitə qeyd edir ki, Üzv Dövlət əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında qanun layihəsi üzərində işləyir və bu qanun layihəsinə Konvensiyanın müddələrinin daxil edilməsi barədə məlumatlar verilməkdədir. Bununla belə, Üzv Dövlətin qanunvericiliyi və siyasətində əlilliyin tibbi modelinə istinad edilməsi Komitənin narahatlığına səbəb olur. Komitənin narahatlığına səbəb olan digər məsələlərdən biri də ondan ibarətdir ki, Üzv Dövlətin uyğunlaşdırma təşəbbüsləri yalnız bu spesifik qanun layihəsi ilə bağlıdır və Dövlətin bütövlükdə hüquqi sistemini əhatə etmir. Bundan əlavə, Komitə qanunvericiliyin uyğunlaşdırılması zərurətini və alçaldıcı üslubun aradan

qaldırılması məqsədi ilə əlilliyi olan şəxslərə münasibətdə Üzv Dövlətdə istifadə olunan terminologiyanın nəzərdən keçirilməsinin vacibliyini qeyd edir.

9. Komitə Üzv Dövlətə öz qanunvericiliyini nəzərdən keçirərək uyğunlaşdırmasını və eləcə də əlilliyin insan hüquqlarına əsaslanan modelinin qəbul edilməsi ilə əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında yeni qanun layihəsinin Konvensiyaya hərtərəfli qaydada uyğunluğunu təmin etməsi tövsiyə edir. Üzv Dövlət öz qanunvericiliyinin təhlili və uyğunlaşdırılması işlərində əlilliyi olan şəxslərin və onları təmsil edən təşkilatların hərtərəfli iştirakını təmin etməlidir. Üzv Dövlət əlilliyi olan şəxslərə münasibətdə bütün aşağılayıcı və alçaldıcı istinadların çıxarılması məqsədi ilə, öz qanunvericiliyini və siyasət sənədlərini bir daha nəzərdən keçirməlidir.

10. İşarə dilindən Üzv Dövlətdə istifadə olunmasına baxmayaraq, həmin dilin rəsmi formada tanınmamasını Komitə narahatlıqla qarşılayır.

11. Üzv Dövlət işarə dilinin həmin dövlətin rəsmi dillərindən biri kimi tanınması üçün effektiv tədbirlər həyata keçirməlidir.

B.Spesifik hüquqlar (maddələr – 5–30)

Bərabərlik və ayrı-seçkilik qoyulmaması (maddə 5)

12. Üzv Dövlətin hüquq bərabərliyinə dair qüvvədə olan qanunvericiliyində əlilliyə görə ayrıseçkilik qoyulmasını aşkar formada qadağan edən müddəanın olmaması geniş ictimaiyyətin qanuna əməl etməsini çətinləşdirir və bu da Komitənin narahatlığına əsas verir.

13. Komitə tövsiyə edir ki, Üzv Dövlət əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında yeni qanun layihəsinə əlilliyə görə ayrı-seçkilik qoyulmasını və eləcə də əlilliyi olan şəxslərin qarşılaşdığı çeşidli ayrıseçkilik formalarını aşkar formada qadağan edən müvafiq müddəa daxil etsin. Komitə həm də Üzv Dövləti əlilliyi olan şəxslərin hüquqları haqqında yeni qanun layihəsinə əqlabatən uyğunlaşma anlayışını daxil etməyə çağırır. Bundan əlavə, Üzv Dövlət həmin qanun layihəsində və bütün digər müvafiq qanunvericilik normalarında göstərməlidir ki, əqlabatən uyğunlaşma imkanının yaradılmaması əlilliyə görə ayrıseçkiliyin formalarından biridir.

14. Milli azlıqlara, xüsusilə də ləzgi və talış əhali qruplarına mənsub olan əlilliyi olan şəxslərin sayı haqqında statistik məlumatların mövcud olmamasını Komitə narahatlıqla qeyd edir. Belə ki, İqtisadi, Sosial və Mədəni Hüquqlar üzrə Komitənin hesabatına (E/C.12/AZE/CO/3) əsasən həmin milli azlıqlara mənsub olan şəxslər hələ də geniş yayılmış ayrıseçkilikdən, xüsusilə də məşğulluq, yaşayış yeri, səhiyə və təhsil sahələrində əziyyət çəkirlər.

15. Komitə milli azlıqlara, xüsusilə də ləzgi və talış icmaları arasında ayrıseçkiliyin aradan qaldırılmasına istiqamətlənmiş və bir çox hallarda əlilliyi olan şəxslərin çoxlu sayda ayrıseçkilik formalarından əziyyət çəkdiyini nəzərə alan bir siyasətin həyata keçirilməsini tövsiyə edir.

Əlilliyi olan qadınlar (maddə 6)

16. Komitə qeyd edir ki, Üzv Dövlət 2006-cı ildə Gender bərabərliyi haqqında N-150-IIIQ sayılı qanunu və Məişət zorakılığı haqqında qanunu isə 2010-cu ildə qəbul etmişdir. Bununla yanaşı, həmin qanunvericilik normalarında əlilliyi olan qadın və qızlarla bağlı məsələlərə ayrıca olaraq toxunulmaması Komitənin narahatlığına əsas verir.

17. Komitə tövsiyə edir ki, Üzv Dövlət bərabərhüquqluluğu təmin edən və əlilliyi olan qadın və qızlara qarşı ayrı-seçkiliyin çoxsaylı formalarını qadağan edən effektiv və spesifik tədbirlər görsün. Bundan əlavə Komitə tövsiyə edir ki, Üzv Dövlət öz gender qanunvericiliyi və siyasətində əlillik perspektivinin ön plana çıxarılması və eləcə də qadınlara qarşı zorakılığın aradan qaldırılması, seksual və reproduktiv sağlamlıq mövzusunda informasiyaya effektiv çıxışın təmin olunması, və buna paralel olaraq qadınlar və qızlar tərəfindən və onların adından müvafiq sahələrdə maarifçilik tədbirləri həyata keçirsin. Bu baxımdan, Komitə Üzv Dövlətə tövsiyə edir ki, İnsan hüquq və azadlıqlarının effektivliyinin artırılması üzrə milli tədbirlər planında əlilliyi olan qadın və qızların hüquqları məsələlərinə yer versin.

Əlilliyi olan uşaqlar (maddə 7)

18. Uşaq hüquqları üzrə Komitə Azərbaycana dair 2012-ci ildə qəbul etdiyi yekun müşahidələrinin (CRC/C/AZE/CO/3-4) 34-cü paraqrafında Üzv Dövlətdə uşaq ölümü hallarının çoxluğundan dərin narahatlığını ifadə etmişdir. Verilən məlumatlara görə, Üzv Dövlət bu göstəriciyə görə Avropada beşinci yerdədir. Bundan əlavə, Komitə Üzv Dövlətdə diri doğuşa dair istifadə edilən tərifi

Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının beynəlxalq səviyyədə qəbul olunan tərifiyə uyğun olmadığını narahatlıq doğuran məsələlərdən biri kimi qeyd etmişdir. Əlilliyi olan şəxslərin hüquqları üzrə Komitə Uşaq hüquqları Komitəsinin qeyd etdiyi məsələləri bir daha təkrarlayır. Bundan əlavə Komitə, Üzv Dövlətdə uşaq ölümünün yüksək göstəriciləri nəzərə alınmaqla əlil doğulan uşaqların sayına dair məlumatların olmamasını, xüsusilə də bu vəziyyətin əlilliyi olan oğlan və qızların doğumunun qeydiyyatına göstərdiyi təsirləri narahatlıq doğuran məsələlər kimi qeyd edir.

19. Komitə, Uşaq Hüquqları üzrə Komitənin tövsiyələrini bir daha təkrarlayır və Üzv Dövlətdən həmin tövsiyələrin yerinə yetirilməsi istiqamətində görülən işləri sürətləndirməyi xahiş edir. Bundan əlavə, Komitə tövsiyə edir ki, Üzv Dövlət uşaq ölümü ilə bağlı ağır vəziyyətin mənfi təsir göstərdiyi əlil doğulan uşaqların sayının qeydiyyatını aparsın. Bütün bunlar nəzərə alınaraq, Komitə Üzv Dövləti əlilliyi olan oğlan və qızların ölüm hallarına dair araşdırma aparmağa və Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının diri doğuşa dair tərifiyə müvafiq olmaqla, uşaq ölümlərinin sayının azaldılması istiqamətində görülən işləri sürətləndirməyə çağırır.

Maarifləndirmə (maddə 8)

20. Komitə əlilliyi olan şəxslərin cəmiyyətdə davamlı olaraq mənfi stereotiplər və qərəzli münasibətlə üzləşməsi barədə verilən məlumatlara əsaslanaraq, öz narahatlığını ifadə edir. Belə bir vəziyyət əlilliyi olan şəxslərin digər şəxslərlə müqayisədə bərabərhüquqlu qaydada öz hüquqlardan istifadə etməsini məhdudlaşdırır.

21. Üzv Dövlət cəmiyyətdə əlilliyi olan şəxslərə qarşı mənfi stereotiplərin və qərəzli münasibətin aradan qaldırılmasına istiqamətlənmiş spesifik proqramlar, o cümlədən maarifləndirmə tədbirləri həyata keçirməlidir. İctimai təsəvvürdə əlilliyi olan şəxslərin qorunması ehtiyacının aşılınması, onların insan hüquqlarına malik olan şəxslər kimi müsbət imicinin yaradılması məqsədi ilə, Komitə Üzv Dövləti hökumət işçiləri, səhiyyə, hüquq, təhsil və sosial iş sahəsində çalışanlar, məhkəmə, polis, seçki əməkdaşları, media işçiləri/jurnalistlər və digər peşəkarlar üçün maarifləndirmə və təlim tədbirləri təşkil etməyə çağırır. Bundan əlavə, Komitə Üzv Dövlətə tövsiyə edir ki, əlillik sahəsində çalışan təşkilatların və onların təmsilçilərinin belə proqramlarda iştirakına şərait yaratsın və onların maarifləndirmə tədbirlərində hərtərəfli iştirakına köməklik göstərsin.

Əlçatanlıq/Müəssərlik (maddə 9)

22. Müəssərlik planının olmaması və eləcə də əlilliyi olan şəxslərin ictimai nəqliyyat və binalardan istifadə imkanlarının məhdudluğu barədə məlumatları Komitə narahatlıqla qarşılayır.

23. Komitə Üzv Dövlətə tövsiyə edir ki, mövcud maneələrin aradan qaldırılmasına dair standartları müəyyən edən Konvensiyanın 9-cu maddəsinə müvafiq olaraq əhatəli əlçatanlıq planı işləyib hazırlasın və bütün binalar üzrə universal tərtibatı təşviq etsin. Komitə bu məsələ ilə əlaqədar Üzv Dövlətə tövsiyə edir ki, Üzv Dövlətin bütün ərazisində müəssərlik standartlarının tətbiqi ilə bağlı monitorinqlərin keçirilməsinə lazımi resurslar ayırsın. Bundan əlavə, standartlara əməl olunmadıqda ağılabatan sanksiyalar müəyyənləşdirsin. Üzv Dövlət həm də informasiyanın əlçatan formatlara uyğunlaşdırılmasına və müasir və əlçatan informasiya kommunikasiya texnologiyaları sistemlərindən istifadəyə yönəlmiş səyləri sürətləndirməlidir.

Riskli və humanitar xarakterli fəvqəladə vəziyyət (maddə 11)

24. Komitə qeyd edir ki, Üzv Dövlət fəvqəladə vəziyyət yerlərindən əlilliyi olan şəxslərin evakuasiyası və onlara humanitar yardım göstərilməsi barədə Tədbirlər Planı qəbul etmişdir. Bununla yanaşı, fəvqəladə vəziyyət zamanı əlilliyi olan şəxslərin evakuasiyasında iştirak edən işçilər üçün təşkil edilmiş təlimlər barədə ətraflı məlumatların olmaması Komitənin narahatlığına səbəb olur.

25. Komitə Üzv Dövləti fəvqəladə vəziyyət baş verdikdə əlilliyi olan şəxslərin evakuasiyasına cavabdeh olan şəxslər üçün təlimlər təşkil etməyə çağırır. Komitə tövsiyə edir ki, Üzv Dövlət qəza risklərinin azaldılması üzrə hərtərəfli plan işləyib hazırlasın. Bu plan hərtərəfli qaydada əlçatan və inklüziv xarakter daşmalıdır.

Qanun qarşısında bərabər münasibət (maddə 12)

26. Komitənin narahatlıqla qarşıladığı məsələlərdən biri də ondan ibarətdir ki, qəyyumluq və himayəyə verilmə məsələlərini tənzimləyən Mülki Məcəllə dəstəklənən qərar verməni deyil, hələ də alternativ xarakterli qərar verməni təşviq edir. Bu isə Konvensiyanın 12-ci maddəsinə zidd olmaqla yanaşı səs

vermək və məhkəmə xidmətlərindən istifadə kimi hüquqlardan istifadəni məhdudlaşdırır.

27. Komitə Üzv Dövlətə tövsiyə edir ki, Mülki Məcəllədə dəyişiklik edilərək əlilliyi olan şəxslər üçün alternativ xarakterli qərar vermə dəstəklənən qərar vermə ilə əvəzlənsin və əlilliyi olan şəxslərin bütün digər hüquqları, o cümlədən səs vermək və övladlığa götürmək hüquqları təmin olunsun. Komitə tövsiyə edir ki, şəxsin muxtariyyətinə, iradəsinə və seçimlərinə tam mənada hörməti nəzərdə tutan və Konvensiya çərçivəsində hüquqlardan istifadə baxımından Konvensiyanın 12-ci maddəsi ilə tam uyğunluq təşkil edən dəstəklənən qərar vermə strukturları yaradılsın.

Şəxsin azadlıq və təhlükəsizliyi və işgəncəyə, qəddar və qeyri-insani, alçaldıcı rəftar yaxud cəzalandırmaya məruz qoyulmaması (maddələr - 14 və 15)

28. Qanunda uşaq və böyüklərin əqli və (və ya) fiziki əlillik halına görə azadlıqdan

29. və məcburi qaydada müəssisəyə yerləşdirilməsinə imkan verən qanunları ləğv etməyə və belə əməlləri qadağan etməyə çağırır. Bundan əlavə Üzv Dövlət bu sahədəki bütün müvafiq qanunvericilik normalarını və siyasətini Konvensiyaya uyğunlaşdırmalıdır. Üzv Dövlət həm də icma səviyyəsində dəstək xidmətləri yaratmalı və əlillik sahəsində çalışan təşkilatlar ilə məsləhətləşmə şəraitində əlilliyin insan hüquqları modelinə əsaslanmaqla de-institutlaşdırma prosesini sürətləndirməlidir.

30. Komitə bəzi azadlıqdan məhrum etmə yerlərində əlilliyi olan şəxslərin saxlanıldığı qeyri-adekvat yaşayış şəraiti barədə verilən məlumatlardan narahatlığını bildirir.

31. Komitə Üzv Dövləti bütün azadlıqdan məhrum etmə yerlərində, xüsusilə də həbsxanalarda Konvensiyaya uyğun olaraq əlçatan və insani yaşayış şəraiti yaratmağa çağırır. Bu baxımdan, Üzv Dövlət Ombudsman və Milli Preventiv Mexanizm kimi monitoring qurumlarını lazımi resurslarla təmin etməli bütün azadlıqdan məhrum etmə yerlərinə maneəsiz olaraq daxil olmalarına şərait yaratmalıdır.

Müstəqil yaşayış və icma həyatında iştirak (maddə 19)

32. Azərbaycan Respublikasında dövlət uşaq müəssisələrindən uşaqların ailələrə verilməsi (de-institusionalizasiya) və alternativ qayğı Dövlət Proqramının (2006-2015-ci illər) həyata keçirilməsi və müəssisələrdə yaşayan şəxslərin sayının azaldılması istiqamətində Üzv Dövlətin göstərdiyi səylərə baxmayaraq, müəssisələrdə saxlanma göstəriciləri, xüsusilə də uşaqlara münasibətdə yüksəkdir və bu da Komitənin narahatlığına səbəb olan məsələlərdən biridir. Psixiatriya müəssisələrində saxlanmaq əvəzində, əqli əlilliyi olan şəxslərin müstəqil şəraitdə yaşayışının təşviqi barədə məlumatların olmamasını Komitə xüsusi narahatlıqla qarşılayır.

33. **Komitə Üzv Dövlətə tövsiyə edir ki, icma əsaslı xidmətlərin təşviqi və müstəqil yaşayışın dəstəklənməsi məqsədi ilə de-institutlaşma proqramı üzrə strategiyalarının həyata keçirilməsini sürətləndirsin. Bundan əlavə, Üzv Dövlət sosial yardım proqramlarının icmada müstəqil yaşayışa imkan verəcək səviyyədə maliyyə yardımı nəzərdə tutmasını təmin etməlidir.**

İfadə və fikir azadlığı, məlumatların əlçatanlığı (maddə 21)

34. İnformasiyanın əlçatan formatlarda təmin edilməsi və brayl və işarə dilinin effektiv qaydada təşviqi və istifadəsinin asanlaşdırılması istiqamətində görülən işlərə baxmayaraq, boşluqlar hələ də qalmaqdadır.

35. **Komitə tövsiyə edir ki, Üzv Dövlət digər əlçatan kommunikasiya formatlarının inkişafı, təşviqi və istifadəsinə lazımı səviyyədə maliyyə resursları ayırmaqla, beynəlxalq standartlara müvafiq qaydada onlardan istifadə vəziyyətini yaxşılaşdırsın. Bundan əlavə, Üzv Dövlətə tövsiyə edilir ki, əlillik sahəsində çalışan təşkilatlar, xüsusilə də eşitmə əlilliyi olan şəxslərin təşkilatları ilə əməkdaşlıq şəraitində, Konvensiyanın 9, 21 və 24-cü maddələrinə və 3-cü və 29 (b) paragraflarına müvafiq olmaqla, işarə dili tərcüməçiləri və müəllimlər, o cümlədən dövlət sektorunda çalışanlar üçün peşəkar təlimlər təşkil etsin.**

Ev və ailəyə hörmət (maddə 23)

36. Spesifik əlilliyi olan şəxslərin övladlığa götürmək və ailə qurmaq imkanlarını məhdudlaşdıran qanunların mövcudluğu Komitənin narahatlıqla qarşıladığı məsələlərdən biridir.

37. **Komitə Üzv Dövləti əlilliyi olan şəxslərin övladlığa götürmə imkanlarını məhdudlaşdıran bütün mövcud qanunları ləğv etməyə və valideynliyə dəstəyi də nəzərdə tutan yeni qanunvericilik çərçivəsi yaratmağa çağırır.**

38. Uşağın maraqları nəzərə alınmadan yeni doğulan oğlan və ya qız uşağının əlillik halına görə valideynləri tərəfindən dövlətin himayəsinə verilməsinə imkan verən qanunvericiliyin mövcudluğu Komitənin narahatlıqla qarşıladığı məsələlərdən biridir. Bundan əlavə, yaşı beşdən yuxarı olan uşaqların övladlığa verilməsinin qanunla qadağan olunmasını Komitə narahatlıqla qarşılayır. Qeyd edilməlidir ki, bu qadağa Konvensiyanın 23-cü maddəsi ilə nəzərdə tutulan hüquqları məhdudlaşdırır.

39. **Komitə tövsiyə edir ki, Üzv Dövlət yeni doğulan oğlan və qız uşaqlarının valideynləri tərəfindən əlilliyə görə dövlətin himayəsinə verilməsini qadağan etsin. Bundan əlavə, əlilliyi olan uşaqların qayğısına qalmaq baxımından valideynlər üçün mövcud dəstək tədbirləri gücləndirilməlidir. Dövlətin himayəsinə verilmə qoruma tədbiri kimi nəzərdən keçirildikdə isə, uşağın maraqları lazımı qaydada nəzərə alınmalıdır. Qeyd olunanlardan əlavə, Komitə Üzv Dövləti övladlığa götürmə yaşı ilə bağlı həddi yüksəltməyə çağırır.**

Təhsil (maddə 24)

40. Əlilliyi olan uşaqların xüsusi internat və digər ixtisaslaşmış məktəblərdə yerləşdirilməsi Komitənin narahatlıqla qarşıladığı məsələlərdən biridir.

41. **Komitə tövsiyə edir ki, Üzv Dövlət:**

(a) Digər vasitələrdən əlavə sinif otaqlarında yardımçı texnologiya və dəstək, əlçatan və uyğunlaşdırılmış tədris materialları və kurikulum və eləcə də əlçatan məktəb mühiti təmin etməklə, məktəblərdə və digər tədris müəssisələrində inklüziv təhsil və ağılabatan uyğunlaşma imkanlarının yaradılması istiqamətində görülən işləri sürətləndirsin;

(b) Inklüziv təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Dövlət Proqramının həyata keçirilməsinə lazımı səviyyədə maliyyə və kadr resursları ayırsın;

(c) Kar və eşitmə məhdudiyyəti olan oğlan və qız uşaqları da daxil olmaqla, bütün kateqoriyadan olan əlilliyi olan uşaqların təhsil imkanlarını

gücləndirmək məqsədi ilə, müəllimlər, o cümlədən əlilliyi olan müəllimlər üçün keyfiyyətli təlimlərin təşkil olunması istiqamətində daha çox işlər görmək; və inklüziv təhsilin universitetlərdə müəllim hazırlığı proqramının ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilməsini təmin etmək;

(d) Üzv Dövlətdə cari inklüziv təhsil proqramının effektivliyini və əlçatanlıq standartlarına nə dərəcədə əməl edilməsini araşdırmaq;

(e) Tədris ili, cinsi mənsubiyyət, əlillik və eləcə də rayonlar üzrə məlumat da daxil olmaqla, əlilliyi olan uşaqların qəbul edildiyi inklüziv məktəblərin sayını öz növbəti dövrü hesabatına daxil etmək.

İş və məşğulluq (maddə 27)

42. Komitə qeyd edir ki, Üzv Dövlət əlilliyi olan şəxslərin işə götürülməsi ilə bağlı kvota sistemindən istifadə edir. Bununla belə, həmin kvota sistemindən faydalanan şəxslərin sayının həddən artıq dərəcədə az olması Komitənin narahatlıqla qarşıladığı məsələlərdən biridir. Bundan əlavə, əlilliyi olan şəxslərin açıq əmək bazarında effektiv iştirakına şərait yarada bilmək baxımından, kvota sistemindən əlavə digər adekvat məşğulluq proqramlarının olmaması Komitənin narahatlıqla qarşıladığı məsələlərdəndir.

43. Kvota sistemində əməl edilmədiyi hallarda effektiv sanksiyaların tətbiqi vasitəsi ilə, Üzv Dövlət həmin sistemin əlilliyi olan şəxslərin əmək bazarında iştirakını əhəmiyyətli dərəcədə artırmasını təmin etməlidir. Bundan əlavə, əlilliyi olan şəxslərin açıq əmək bazarında rəqabətli qaydada iştirakına şərait yaratmaq məqsədi ilə əlilliyi olan şəxslərin bilik və bacarıqlarının artırılması istiqamətində peşə təlimi proqramları da daxil olmaqla, Üzv Dövlət öz mövcud proqramlarını genişləndirməlidir. Üzv Dövlət həm də əmək sektorunda ağlabatan uyğunlaşma təminatının yaradılması istiqamətində göstərdiyi səyləri artırmalıdır.

Siyasi və ictimai həyatda iştirak (maddə 29)

44. Əlilliyi olan şəxslərin namizəd kimi seçkilərdə iştirakı və onların seçkili və təyinatlı qurumlarda təmsilçiliyi haqqında məlumatların olmaması Komitənin narahatlıqla qarşıladığı məsələlərdən biridir. Bundan əlavə, himayədə yaşayan əlilliyi olan şəxslərin səs vermək hüququnun olmaması Komitənin narahatlıqla qarşıladığı məsələlərdəndir.

45. Komitə üzv Dövləti hüquq qabiliyyəti məhdudlaşdırılmış şəxslərin səs vermək hüququnu həyata keçirməyə maneçilik törədən normaları ləğv etməyə və onların həmin hüququnu dərhal bərpa etməyə çağırır. Üzv Dövlət əlillik vəziyyətindən asılı olmayaraq, bütün şəxslər üçün səs vermək hüququnu və eləcə də səsvermə məlumatlarının bütün əlçatan formatlarda mövcudluğunu hərtərəfli qaydada təmin etməlidir. Bundan əlavə Komitə tövsiyə edir ki, Üzv Dövlət seçkili orqanlarda əlilliyi olan şəxslərin iştirakını təşviq etmək üçün spesifik tədbirlər görsün. Bu mənada, Üzv Dövlət öz növbəti periodik hesabatında bütün seçkili və təyinatlı qurumlarda əlilliyi olan şəxslərin təmsilçiliyi haqqında məlumat təqdim etməlidir.

Mədəni həyat, dincəlmə, istirahət və idman (maddə 30)

46. Ümumdünya Əqli Mülkiyyət Təşkilatının Görmə əlilliyi və çap informasiyasını qavramaq imkanı məhdud olan şəxslərin nəşr edilmiş əsərlərə girişini asanlaşdırmaq haqqında Mərakeş Sazişinə Üzv Dövlətdə imzalanmaması / ratifikasiya olunmaması Komitənin narahatlıqla qarşıladığı məsələlərdəndir. Bu Saziş çap formasında olan informasiyadan istifadə ilə bağlı görmə və digər əlilliyi olan şəxslərin belə informasiyadan istifadəsini asanlaşdırmaq məqsədi daşıyır.

47. Komitə Üzv Dövləti Mərakeş Sazişini mümkün qədər tez bir zamanda imzalamaq, ratifikasiya etmək və tətbiq etmək üçün bütün müvafiq tədbirləri görməyə çağırır.

Digər üzv Dövlətlər və Komitə ilə əməkdaşlıq (maddə 37)

48. Konvensiyanın 37-ci maddəsinə əsasən, Komitə üzv Dövlətə texniki yardım təklif edir. Belə yardım Komitənin Katibliyi tərəfindən əlaqələndirilir və Komitə üzvlərinin mütəxəssis məsləhəti formasında təşkil edilir. Bundan əlavə, Üzv Dövlət Birləşmiş Millətlər Təşkilatının öz ərazisində və ya regionda fəaliyyət göstərən ixtisaslaşmış qurumlarına da texniki yardım göstərilməsi barədə müraciət edə bilər.

C. Spesifik öhdəliklər (maddələr – 31–33)

Statistik məlumatlar və məlumatların toplanması (maddə 31)

49. Üzv Dövlət əlilliyi olan şəxslərlə bağlı məsələləri ehtiva edən məlumat bazasının işlənib hazırlanması və müvafiq məlumatların toplanması ilə

məşğuldur. Bu istiqamətdə Üzv Dövlətin gördüyü işləri qeyd etməklə yanaşı, əlilliyi olan şəxslər haqqında müvafiq məlumatların ayrı-ayrılıqda tərtib olunmaması Komitənin narahatlıqla qarşıladığı məsələlərdəndir.

50. Komitə tövsiyə edir ki, Üzv Dövlət müvafiq məlumat bazasının yaradılması işini sürətləndirsin, cinsi mənsubiyyət, yaş, əlillik və eləcə də regionlar üzrə ayrı-ayrılıqda məlumatların toplanması, təhlili və yayılması işlərini sistemləşdirsin, bu sahələrdə potensiallarını gücləndirsin və əlilliyə münasibətdə tibbi yanaşmadan insan hüquqları yanaşmasına keçidlə bağlı dəyişiklikləri nəzərə alaraq, Konvensiyanın müxtəlif müddələrinin tətbiqi sahəsində görülən işlər barədə hesabatvermə və monitoring işlərinin təkmilləşdirilməsi və qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi, siyasətin müəyyən olunması və institusional vəziyyətin yaxşılaşdırılması işlərində istifadə etmək üçün gender və yaş amillərinə həssas indikatorlar işləyib hazırlasın.

Beynəlxalq əməkdaşlıq (maddə 32)

51. Komitə Üzv Dövləti öz ərazisində həyata keçirdiyi bütün beynəlxalq əməkdaşlıq tədbirlərində və ya tərəfdaş olduğu belə fəaliyyət sahələrində əlilliyi olan şəxslərin maraqlarının hərtərəfli qaydada nəzərə almağa, onların hərtərəfli iştirakını təmin etməyə və onların aktiv iştirakını həvəsləndirməyə çağırır.

52. Konvensiyanın müddələrinə müvafiq olaraq, Komitə Üzv Dövləti Minilliyin İnkişafı Məqsədləri və 2015-ci ildən sonrakı İnkişaf Gündəliyi çərçivəsində həyata keçirilən bütün tədbirlərdə əlilliyə münasibətdə insan hüquqlarına əsaslanan yanaşmadan istifadə etməyə çağırır.

Yoxlama tədbirləri və informasiyanın yayılması

53. Konvensiyanın 35-ci maddəsinə və 2-ci paragrafına müvafiq olmaqla, Komitə Üzv Dövlətdən 12 ay ərzində yuxarıda verilmiş 37-ci paragrafda ifadə olunan Komitə tövsiyələrinin yerinə yetirilməsi istiqamətində görülən tədbirlər barədə məlumat verməyi xahiş edir.

54. Komitə Üzv Dövlətdən bu yekun müşahidələrdə ehtiva olunan tövsiyələri yerinə yetirməyi xahiş edir. Komitə tövsiyə edir ki, Üzv Dövlət müasir sosial kommunikasiya strategiyalarından istifadə etməklə cari yekun müşahidələrin nəzərdən keçirilməsi və müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi məqsədi ilə

hökumət və parlament rəsmilərinə, müvafiq nazirliklərin işçilərinə, təhsil, tibb və hüquq kimi sahələrdəki müvafiq peşəkar qrupların üzvlərinə və eləcə də yerli hakimiyyət orqanlarına və mətbuata çatdırırsın.

55. Komitə xüsusi olaraq vurğulayır ki, Üzv Dövlət öz periodik hesabatının hazırlanmasına vətəndaş cəmiyyətini, xüsusilə də əlillik sahəsində çalışan təşkilatları cəlb etməlidir.

56. Komitə Üzv Dövlətdən xahiş edir ki, bu yekun müşahidələri geniş ictimaiyyət arasında, o cümlədən qeyri-hökumət təşkilatları və təmsilçi əlillik sahəsində çalışan təşkilatlar, və eləcə də əlilliyi olan şəxslərin özləri, onların ailə üzvləri arasında, rəsmi və azlıq dillərində, o cümlədən işarə dilində və digər əlçatan formatlarda yaqsın.

Növbəti hesabat

57. Komitə xahiş edir ki, Üzv Dövlət öz birləşdirilmiş ikinci və üçüncü periodik hesabatlarını 28 fevral 2019-cu il tarixdən gec olmayaraq təqdim etsin və həmin birləşdirilmiş hesabatlarda cari yekun müşahidələrdən irəli gələn məsələlərin həlli barədə məlumat versin. Müvafiq olaraq, Komitə Üzv Dövləti yuxarıda qeyd olunan hesabatları Komitənin sadələşdirilmiş hesabatvermə proseduru çərçivəsində təqdim etmək imkanı barədə məlumatlandırır. Bu zaman Komitə birləşdirilmiş hesabatların təqdim edilməsi üçün müəyyənləşdirilmiş tarixdən ən azı bir il əvvəl müvafiq məsələlərin siyahısını tərtib edir. Üzv Dövlətin bu məsələlər siyahısına cavabları onun hesabatı kimi qəbul olunur.